

4764

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
СЕРІЯ: КНИГОЗНАВСТВО. IV. БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО, ч. 1.

У К Р А І Н С Ь К А Б І Б Л І О Т Е К А
П Р И
С Т Е Н Ф О Р Д У Н І В Е Р С И Т Е Т І В П А Л О Л Т О , К А Л І Ф О Р Н І Я

Справа Української Бібліотеки, звісна перед другою Світовою Війною тільки як ідея, слово, постулат, стала з початком 1945 року живим тілом, що росте і розквітається. З Америки, Канади і Європи приходять до Комітету від заінтересованих одиниць і товариств запити, желання успіху, пропозиції допомоги, а що найважливіше, надходять посилки рукописів, книжок і мап.

Збираючи маси запитів в три головні групи, спробуємо дати на кожну точку загальне пояснення а іменно:

1. Як зродились ідеї, що дали товчок до заснування бібліотеки.
2. Як складались історичні події, що сприявали розвіянню нашої культури.
3. В яких обставинах прийшло до зреалізованню планів бібліотеки.

Саме заінтересовання свідчить найкраще про величезний поступ - економічний, культурний і політичний, що dokonався в житті останніх двох поколінь української еміграції в Америці й Канаді, без якого отця Бібліотека була б не мислима - поступ тісно зв'язаний з світовими подіями останніх п'ятидесяти років.

років

Від останніх/19-го віку, імперіалістичні змагання великих держав, їх колоніальна політика і їх природне суперництво, почали, як кажуть коментатори "кидати наперед себе грізні тіні грядучих подій." Рівночасно з ходом цих світових подій dokonувався в цих п'ятидесяти роках дуже помітний зріст національної свідомості в українському народі. Ми були свідками нечуваної віри, енергії і витревалості виявленої в українській праці на всіх ділянках народного життя. Велике число талановитих, відважних провідників по обох боках кордону, що розтинав Україну, потягнуло наші маси до боротьби за волю не тільки на полі матеріального існування але й на полі політики. Появилось багато нових заведень, економічних, суспільних і культурних; зацвіла література, наука, музика. Піднявся, беручи загально, цілий дух українського народу.

Розуміється, дехто міг би сказати, що отсе була-буря в склянці води, як приміром аналогічний ренесанс, в тих самих роках, невеликої країни - Данії. Але треба пам'ятати, що до викликання цієї бурі в склянці води треба було стількиж або й більше відваги, віри, енергії і витревалості, а це з порівняння більше тяжкої праці чим у відродженню інших, великих націй. Ми були від віків в чужій армії, полишені собі самим, відрізані від світа, під беззастанним моральним і матеріальним бичем невимолених ворогів і чотирьох кордонів; ворогів, що хоч вели підпольну боротьбу один проти другого, ішли згідно і систематично в одному напрямі: нищити і корчувати Україну. Ось чому це з

початком 20-го віку Україна в Європі була не тільки знехтована і забута. Українська справа - на думку наших ворогів - належала до поетичних мрій студентів, аспірацій політичних малоконтентів, домашніх питань чотирьох наїзників, що лишали розв'язку поліційним агентам.

Та отсей самий напір на Україну з боку всіх імперіялістів був показником сили і вивотності України. Підземне, а відтак стверте відродження України поступало повільно але нестримно і поступово досягало розмірів, перед Першою Світовою Війною, що переходило характер аспіраційний. Здавлене під одним кордоном, українське движіння виривало з тим більшою силою під сусіднім забором.

Негодні здавити українські справи, як домашню проблему - були імперіялісти приволочені послужитись нею як срудням проти суперників, видвигаючи тим самим Україну до висоти перворядного європейського питання. І так склалося, що коли відродження поневоленого українського народу досягло розмірів стихійної сили, опінія світа протерла, так сказатиб очі, і признала що Україна не тільки політичне бовище Європи але найважливіша проблема Європи.

Тимчасом в навічерея Першої Світової Війни європейські політичні події розвивалися так швидко, що під деякими зглядами заскочили і самих проводирів України, котрі причинились до награвання українського питання.

Зовсім природно, під ярмом заборців, в різних ділянках політичного життя, ми полишилися були позаду. І також природно, а на наше нешастя, ні в одному напрямку не заскочили нас були події так болючо, як о сфері міжнародних відносин. Покраєні наїзниками на кусні, повідокремлюванні під чужими заборами, Українці так вже були привикли до ярма; так ізжилися з тим фактом, що нашу справу признано домашнім питанням Москви, Австрії, Мадярщини чи Румунії, що тяжко було нашій народній опінії зрозуміти вагу рідної справи в європейській міжнародній політиці. Принцип наших наїзників "divide et impera" в приміненню до України, був імперіялістам на руку. Україна як цілість не існувала - як справа - у міжнародній сфері, не мала речників. Дарма що Ярослав Федорчук в Парижі, Василь Степанківський в Лондоні і Іван Петрушевич в "East European Review" в Англії звертали увагу западного світа на далекосяглість української проблеми. Навіть Українці бачили в отсій роботі мало що більше чим інтересну іурналістику. В крах ще не було зрозуміння що сама, власними силами, Україна встати не годна. Письма М. Драгоманова і його політичного ученика М. Грушевського, що оберталися об воля федерації, не багато помагали в міжнародній розв'язці. Про славу студію Юліана Бачинського під заголовком "Україна Ірредента", що перша поставила ясно справу сувереності України, згадували лондонські журнали, але в крах її відгомін був без значіння.

Очевидне в таких обставинах про утворення якогонебудь апарату придатного до міжнародної ролі України, покищо не могло бути бесіди.

Розгром Москви в японській війні отворив очі світа на струпішлість царської імперії. Під напором нової орієнтації

Європа почала приготуватися до ліквідації давнього ладу основаного на рівноазі імперіялістичних держав. Поляки до того часу непримиримі вороги Москви - від часу здавлення в 1863 р. останнього повстання - бистрим зворотом змінили орієнтацію. Праця Р. Момського *La Question Polonaise*, 1906, і конгрес Нео-славистів в Празі 1908 р. відразу заакцентували отсю зміну фронту. Основною нової політичної лінії були два важні факти: Від часу Цушіми і революції 1905 р., що відкрили цілу безсильність царату. Поляки перестали числитись з Москвою, як небезпечним ворогом а ватоміонь звернули, під впливом Франції, свою акцію проти Німеччини. Франція, застрашена маревом занепаду населення і зростом Німеччини, кинулась була шукати союзників проти пакерманізму. Уже в часі московсько-японської війни французька дипломатія числилась з планом відбудови великої Польщі від Балтики до Чорного моря. Таким чином Українці, що були рішуче відкинули участь в Конгресі 1908 р., а тим самим стали проти Росії, Польщі і Франції, не тільки лишилися без приятелів в Європі, але надали активних ворогів в цілому західному світі.

Перед самою Першою Світовою Війною австрійська політика князя Вильямового стала поперемкеною супроти того, що рівночасно польські доноси на Українців загрожали отки виділенням Українців у кріпости. Становище української націоналістичної партії було безвихідне. Чеські полки австрійської армії перелодили масово на сторону Москви. Польська армія Галера, поставлена за гроші альянтів відпочивала безпечно в Парижі. Одні Українці "лояльно" гижили на обох фронтах. Серед хаосу, що захопив Європу після війни, Українці мали одного ворога більше - Польщу відбудовану фондами альянтів.

Було би несправедливо винувати український нарід, чи його провідників за відносини, що були наслідком загальноєвропейських обставин. На нарід, віками поневолений, падали нещастя з усіх боків, без огляду яка не була б його політична орієнтація. Нещастя отсі були маже без виїмку наслідком елементів, що існували від віків в географічних і етнічних обставинах східної Європи.

Таксамо було б пересадом приписувати безсильність української дипломатичної Місії в Парижі 1918-19 р. не-підготовленню і не-вишколенню сил, що мали до діла з старим, виробленим дипломатичним апаратом альянтів. Кілька історичних фактів кидає на сей момент інтересне світло.

Польща все була олігархією магнатів, що викраїли були собі з українських земель велитєнські земельні маєтки, головне на Правобережжю, і правили польським, українським і литовським народом, як королі правлять невідьниками. Після поділів Польщі, вони підготували кілька повстань разом з рештою шляхти і при допомозі поневоленого селянства. Коли Москва здавила останнє повстання в 1863 р. магнати і значна частина шляхти скоронилися масово за границю. В самому Парижі жило від тих часів кількадесят тисяч поляків, між ними найбільшні польські роди, посвоячені з королівськими династіями Європи. Вони замали в житті Франції виїзде становище і слідили гильно за ходом подій, вижидючи нагоди відискати колись свої маєтки на Україні і своє значіння в Європі.

Підчас Першої Великої Війни чимало Поляків було урядниками при французькій міністерстві і по різних інших урядах. В Парижі існував і відігравав важну роль Польський Комітет, котрого почесною головою був Клемансо. Цей комітет стояв в тісній зв'язі з польською партією Вшех-Поляків, що поклав собі задачею відбудувати Польщу від моря до моря, і з Комітетом Студій, що приготував завчасу об'ємисті фоліаля, якими Поляки доказували необхідність Великої Польщі в Європі. Велику поміч віддав працям того комітету проф. Андре Шерадам, відкриваючи затії пан-германізму.

В заломанню східного фронту /1917 р./ Франція і Поляки бачили ідеальну нагоду здійснити свої пляни. Видавалось, що Німеччина знищена найменше на 60 років, як казав Клемансо, і що Москва із України стане другорядною державою. Заключення Українського Берестейського Мира з Німеччиною дальше озлобило Аліантів на український уряд, і стало ще одною перепороною до якогонебудь порозуміння між Українською Радою і Аліантами.

Сей які були реальні причини, що Франція не хотіла признати Української Дипломатичної Місії легальним представництвом українського де-факто уряду, що робила всілякі викрути і ставила різні перешкоди, щоби не допустити Місії до Парижа; і, коли здештована Місія таки дісталася до Парижа, різними шиканами старалась Франція зробити змагання Місії ілюзоричними. Переписку Місії з розмислом перекручувано, спинювано і конфісковано. Депеші з розмислом перекручувано, або взагалі не до-ручувано. Часто тільки завдяки прихильности Американської Місії наша делегація могла порозумітись з урядом в краю, і то навіть тоді, коли в часі засідання Комісії Перемиря, порозуміння було безумовно потрібне.

Від трагедії 1919 року минуло знова чверть століття. Наш нарід знов витерпів обманства Ліги Народів, пекло польської, московської, чеської, румунської окупації; п'ятилітню світову війну, яка здештовувала наше населення і обернула край в руїну. Ми знова станули перед високопарними фразами прокламації Чотирох Свобід. Атлантійського Чарту і повені комуналістів про свободи і рівність для всіх; перед оперетковим визнанням України. Пова сими фразами стоїть страшна дійсність: коло 10 мільйонів страт в людях; сто біліонів доларів матеріальної шкоди на Україні, не числячи неоцінених втрат на культурному полі.

Супроти такої дійсності мусять замовкнути всі фрази і аргументи. Ми стоїмо над гробами десятків мільйонів Українців; над румовищами українських міст і сіл; над пропастью сліз і крові. Як марно виглядає супроти сеї пропасти політичний здобуток визнання України на Конференції в Сан Франсіско.

Але український нарід живе, а живий живе думає. Нам не слід стояти із заложеними руками і ждати кращої долі. Ніхто не витягає до нас помічної руки, ніхто навіть не журиться проблемою України, неначе її катастрофа не була нещастям і проблемою цілого світа. Тільки самі Українці можуть собі допомогти. Це виключно НАША проблема. Коли нарід має вратуватись від політичної смерті, його ідеологія мусить ґрунтуватись на неопозитивній логіці практичного реалізму. Нам приходить знов зачинати із самої долини.

Зачинати це, з чим і як? У нас немає уряду, що журитьби-ся будучністю української нації, Уряду, що працює для України, та що заступає народні інтереси. ~~Оскільки~~ місце на світі, де маємо можливість працювати для народу - це Америка і Канада. Мусимо починати з тим що маємо, і як можемо. Як каже китайська по-словиця: "Подорож на тисячі миль починається першим кроком". Ми мусимо рішитися на такий перший крок.

Що з початком цього віку, рівночасно зі зростом нашої національної свідомості, зарівно в краю як і на еміграції, по-чала відчуватися потреба Української Національної Бібліотеки. Містячи по змозі всі важніші книжки і документи для нашої істо-рії, отця Бібліотека малаб стати справдішнім зеркалом наших культурних і визвольних змагань. В часах, коли саме починався розвиток Бібліотеки ім.Тараса Шевченка, як рівнож Національ-ного Музею ім.Митрополита Шептицького у Львові, наші відноси-ни із західним культурним світом були ще заслабі до того,щоби думати про таку бібліотеку інакше як про чисто народну,кравву інституцію. Однак вже тоді почались були завязки, що мали дати пізніше такій бібліотечі характер ширший, міжнародний - а імен-но, обсяг інтересний для всіх що бажалиб познайомитись з нашою історією і характером нашої культури. Були вже тоді /1906 р./ балачки про це в Женеві /Швайцарія/, де виходили видавництва М.Драгманова, і де існувала українська книгарня. Опісля, че-рез світові заверухи, справазастрягла - хоч актуальність ук-раїнської справи на міжнародному полі зростала і потреба ін-формарій про Україну ставала пекучою.

Після гіркого досвіду на Мировій Конференції в Парижі 1918-19 р., коли Українська Дипломатична Місія станула до обо-рони нашого міжнародного становища без потрібного дипломатич-ного апарату, поступенно прийшло у нас зрозуміння, що сама ві-ра в будучність, відвага і витривалість, ще не достаточні до ведення міжнародної політики. На тому поді нам прахотілося зачинати від самих фундаментів, а основою нашого політичного апарату являється якраз добре заосмотрена, по можності повна Бібліотека.

Так як справа стоїть тепер, і з огляду на наблишу будуч-ність, можливість утворення такої бібліотеки в краю, чи в Євро-пі загалом, дуже проблемагична. Тимчасом, хоч як зруйновано і поневолено, Україна живе і де тільки живуть Українці, там ве-деться, в одній чи другій формі, конструктивна праця в цілі забезпечення народові кращих умовин існування. До цих заходів треба матеріялів, документів, знання і праці скоординованої із загальним положенням. Матеріялів з краю ми ще мабуть через дов-гі роки не добудемо. Тут в Америці зовсім не легко Українцям поставити свій центр науки - тому мусимо користуватися такими нагодами, які нам доступні.

В таких умовинах, здавалось нам, найкраще організувати Українську Бібліотеку при котрім американсьім університеті, чи Науковій Інституції, які зокрема цікавляться українським національним питанням та міжнародними відношеннями цілого світу.

З цього боку бібліотека заснована бувшим президентом Америки, Гербертом Гувером, при Лівеланд Стенфорд Університеті

в Пало Алто, Каліфорнія, є найкраще місце для Української Бібліотеки. Уже саме назвиско цієї бібліотеки "Hoover Library on War, Revolution Peace" вказує на це. Ця бібліотека була заснована Гувером після Першої Світової Війни, і тепер має понад 150.000 книжок - себто матеріалів - які мають до діла з причинами Першої і Другої Світової Війни та з їх історією, революцією; а зокрема національними рухами, що відіграли велику роль в генезі обох воєн.

Численні матеріали є зібрані в цій бібліотеці про Мірові Договори 1919-20 р., та про міжнародні відношення після 1914 року.

Збірка книг і матеріалів цієї бібліотеки включає численні Національні відділи. Не говорячи вже про краї Західно-Європейські, вона включає значні відділи в мовах таких країв як: Росія, Польща, Чехословаччина, Румунія, Болгарія, Югославія та інші. Гувер привіз з Європи також деякі матеріали, що стосуються українського питання, як воно складалося під час Мірової Конференції в Парижі. Ці матеріали хоч розмірно численні самі по собі, на жаль далеко неповні і значно менші ніж національні секції згадані вище.

Треба зауважити, що бібліотека Гувера не є звичайна бібліотека для читання книг, але є це цілком того слова значіння Наукова Бібліотека /Інституція/, до якої звертаються за матеріалами вчені не лише з цілої Америки але і з цілого світу. До цієї бібліотеки приїздять вчені і політики з далеких країв, щоби працювати по питанням національним та міжнародної політики.

В таких обставинах організація Української Секції при Бібліотеці Гувера є конечною національною необхідністю. Якби там такої секції зовсім не було, або якби вона була дуже неповна - в порівнянні з такими секціями як польська або чеська - як воно в дійсності є - то це мглоби робити вражіння на вчених та на політиків, що український рух є помітно слабкий а українське питання лише другорядне. Через отсе треба було негайно вжити заходів до поширення Української Секції при Бібліотеці Гувера.

До практичної розв'язки отсей проблеми прийшло в місяці листопада в 1943 р., коли переговори між Іваном Петрушевичом і проф. Р. Луцьом /тодішнім директором Гуверової бібліотеки/, при посередництві проф. Володимира Тимошенка, скінчились утворенням спеціальної Української Секції. Через деякі перепони ця секція існувала з початку під іменем "Колекції І. Петрушевича". В лютому 1945 р. колекція побільшилася щедрим даром /5 скринь книжок/ пані Тетяни Орлик з Філан, Каліф. Уже слідує місяця заснувався Комітет Української Бібліотеки, під назвою УКРАЇНСЬКЕ БІБЛІОТЕЧНЕ ТОВАРИСТВО в КАЛІФОРНІЇ /по англійськи / Ukrainian Library Society of California/, який перебрав опіку над Українською Секцією, і обов'язок спільної праці з Бібліотекою Гувера; розбудову бібліотеки на скалью відповідну призначенню в рамках зачеркнених основателями, а іменно:

1. Збереження важких історичних документів і жерельних матеріалів для української історії.
2. Можливо повна збірка всього що колись печаталось про Україну.
3. Збірка і збереження мап, рисунків, фотографій чи інших репродукцій; осіб і предметів, що кидають світло на нашу культуру і минуле.

Приймаючи на себе обов'язок розбудови бібліотеки, Українське Бібліотечне Товариство в Каліфорнії, свідоме складності і ваги своєї задачі. Трудности порозуміння з краєм, недостатнє зрозуміння задачі і ваги бібліотеки з нашої суспільності; загальна незасібність нашої інтелігенції і рідкість вартних книжок; скупі фонди Комітету - все це складається на важку і довгу працю. Нормальний розвиток бібліотеки можливий тому тільки при ширій і щедрій допомозі всіх наших свідомих одиниць і груп, розкинутих по цілій Канаді, Америці і Полуд. Америці. З часом можна буде дістати деякі річі з Європи та інших країв, де живуть українські колонії.

Ми рівнож є свідомі того, що немає поміж нами мільонерів, ані навіть багатів, які мають достаточну національну свідомість для утворення фундації для Української Бібліотеки. Лишається тільки середно-заможна і свідома кляса, що думає про будянність нації і готова дарувати нашій Бібліотеці або цілі збірки, або поодинокі книжки. Дорога це довга і повільна але іншої дороги нема тому: Громада По Книжці - Україні Буде Бібліотека.

Ми є певні, що ще і тепер в приватних руках лежить безужиточно чимало інтересних рукописей, книжок, мап, потретів і фотографій: як рівнож старих нотів /музика/ і образів, що мають велику історичну вартість.

Комітет отсим відзивається до всіх, що мають у себе вище згадані матеріали і не жалують їх для нашої святої Української Справи, порозумітися з нами, подаючи короткий опис предмету, чи предметів.

Якраз тепер виходить на яв велика актуальність Української Бібліотеки при Стенфорд Університеті в Пало Алто, Кал.

Визнання України на Світовій Конференції в Сан Франціско звернуло на нас очі цілого світа.

Є також вістка, що або Пало Алто, чи саме Сан Франціско, стане світовою метрополією. Сан Франціско і околиця набрали світового значіння. Велитенські капітали напливають до тутешніх підприємств і нові галузи промислу творяться на півострові.

Маємо підстави думати, що околиці Сан Франціско стануть великим світовим центром фінансового життя над берегами Тихого Океану. Українська Бібліотека, отже, не моглаб знайти на земській кулі більше центрального і вигідного місця.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ХАРАКТЕР БІБЛІОТЕКИ

Українська Бібліотека в Пало Алто, Каліф., не є зовсім звичайна бібліотека /Public Library/ ані виписувальною книжок для розривки. Ціль і характер Бібліотеки є чисто наукові, а в першій мірі історичні. Наша Бібліотека збирає і зберігає наступні матеріали:

1. Оригінальні документи історичного значіння /або достовірні фотостати чи копії/ як: договори, дипломатичні ноти, універсали, протоколи, відозви, депеші, листи і записки.
2. Рукописи й книжки історичного характеру як також всі видавництва, історичні чи інших, галузей науки, видані або збережені нашими науковими товариствами. До цієї послідної категорії входять всі видання Наукового Товариства ім. Шевченка в Києві, у Львові і Празі, як також в інших наукових інститутах - книжки написані, або зредаговані Українцями а видані донебудь інде, без огляду на мову, в особенності, коли відносяться в якійнебудь формі до культури України.
3. Унікати, рукописи, старі і рідкі видання - без огляду на історичну чи наукову вартість, які були друковані або на Україні, чи в інших краях світа. Збираємо також видання старих класиків, які через конфіскацію стали рідкістю.
4. Музичні ноти і театральні пам'ятки, рукописи і друки нот наших композиторів; їхні листи, пам'ятки, колекції пресових рецензій про вистави і концерти.
5. Всі українські періодичні видання, донебудь і колинебудь видані; брошури, бюлетени, летючки; всі українські часописи, старі і сучасні, повні або у сортованих фрагментах.

ЯК ПАКУВАТИ І ПОСИЛАТИ?

Всі такі матеріали просимо добре запакувати в скриню і добре зав'язати мотузом. Коли менші посилки, то вистарчить запакувати в сильний картон з грубого паперу, а відтак зав'язати в декілька паперів і добре зав'язати. Коли все готове написати адресу:

HOOVER WAR LIBRARY, UKRAINIAN SECTION,
Stanford University Palo Alto, California.

За всі такі великі посилки в скринях Бібліотека сама оплачує перевіз, якщо пішлете через Америкен Експрес Ейджженсі. Всі малі посилки треба слати через Парсел Пост, зазначити що в пакунку є книжки і пакет треба самому оплатити на пошті.

ЗА УКРАЇНСЬКО-БІБЛІОТЕЧНЕ Т-ВО В КАЛІФ.

Іван Петрушевич - Володимир Тимошенко - Григорій Скегар

СТАТУТ УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОТЕЧНОГО ТОВАРИСТВА
В КАЛІФОРНІІ

1. Назва Товариства:

Назва Т-ва буде "Українське Бібліотечне Товариство в Каліфорнії" по українськи і "Ukrainian Library Society of California" по англійськи.

2. Осідок Товариства:

Осідком Т-ва буде місце, де перебуває Секретар Т-ва.

3. Ціль Товариства:

Цілю Товариства є збирати всяку літературу про Україну і Українців як в нашій так і в чужих мовах, як: книжки, брошури, часописи, мапи, музику, образи, афіші та всякі документи відносно української культури, історії, літератури і суспільного життя - і цим доповнювати УКРАЇНСЬКУ СЕКЦІЮ при Hoover Library on War, Revolution and Peace, в Лівенд Стеффорд Університеті, Пало Алто, Каліф.

4. Членство Товариства:

а. Члени Звичайні, які заплатили дол. 10.00 вписового, і біжучу річну вкладку в сумі дол. 5.00.

б. Члени Спوماгаючі, які надсилають до Бібліотеки книжки, чи малі грошові жертви.

с. Члени Основателі, які актуально заснували це Т-во, або зложили одноразовий дар в сумі дол. 100.00.

д. Члени Ктитори, які зложили на Бібліотеку одноразовий дар в сумі дол. 100.00.

е. Члени Почетні, яких заряд Т-ва запросив до праці, а які прийняли таке запрошення.

5. Заряд Товариства:

Заряд Т-ва складається з 5-ох осіб: Голови, двох Заступників Голови, Секретара і Скарбника. Цих урядників вибирається на Річних Зборах Товариства.

6. Річні Збори:

Річні загальні збори скликає Голова і Секретар раз на два роки. Слідуючі збори припадають в місяці марті 1947 р. Участь в Річних Зборах беруть лише члени класи а, с, д. Члени цих клас мають активне і пасивне право вибирати і бути вибраними до Заряду.

7. Добір Заряду:

На случай смерти чи резигнації котрогось члена із Заряду, прочі 4 урядники мають право дібрати урядника за спільним